

Stanislovas Sajauskas

Pinigų istorija

Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras

Stanislovas Sajauskas

Pinigų istorija

Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras
Vilnius, 2011

K 336.74(091)
Sa-79

Redakcinė taryba

prof. hab. dr. MARIJONA BARKAUSKAITĖ (pirm.)
kun. teol. lic. RIČARDAS DOVEIKA
REMANTAS PETRAS KARECKAS
MANTAS MASAITIS
ANTANAS RAČIS
JURATĖ ŠAČKUTĖ
AUDRONĖ ŠUMINIENĖ

Leidinio rėmėjai:

Kultūros rėmimo fondas

Darso **Bankas**

Dėkojame

Kolekcininkui numizmatui DOMININKUI KAUBRIUI,
NACIONALINIAM M. K. ČIURLIONIO DAILĖS MUZIEJUI,
LIETUVOS BANKO PINIGŲ MUZIEJUI,
LIETUVOS NACIONALINIAM MUZIEJUI,
KERNAVĖS ARCHEOLOGIJOS IR ISTORIJOS MUZIEJUI,
ROKIŠKIO KRAŠTO MUZIEJUI,
ŽEMAIČIŲ MUZIEJUI ALKA IR
UKMERGĖS KRAŠTOTYROS MUZIEJUI,

leidusiems publikuoti jiems priklausančių pinigų nuotraukas

Dailininkui PETRUI GARŠKAI, leidusiam fotografuoti ir
publikuoti jo sukurtų bandomųjų lietuviškų monetų gipsinius
modelius

Lietuvos banko Pinigų muziejaus vedėjai
VIDMANTUI LAURINAVIČIUI, suteikusiame galimybę
susipažinti su muziejiaus numizmatine medžiaga

VIOLETAI RUTKAUSKIENEI už suteiktą teisę publikuoti
Vytauto herbų reprodukcijas

EDMUNDUI RIMŠAI, leidusiam publikuoti jam priklausančias
Ldk antspaudų nuotraukas

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu,
viešai skelbti, įskaitant padarymą viešai prieinamais kompiuterių
tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas
parduodant, nuomojant, teikiant panaudai ar kitaip perduodant
nuosavybės.

Draudžiama šį kūrinių, esančių bibliotekose, mokymo įstaigose,
muziejuose arba archyvuose mokslinių tyrimų ar asmeninių
studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti viešai
prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose
tų įstaigų patalpose.

© Mokoio ir enciklopedijų leidybos centras, 2011

ISBN 978-5-420-01697-8

UDK 336.7(474.5)(091)
Sa79

Marijampolės Petro Kriaučiūno
viešoji biblioteka (Vytauto g. 20)
Informacijos skyrius Nr 70
Invent. Nr. 413477

Turinys

Apie autorių / 9

Leidėjų žodis / 11

Pratarmė / 12

I. Numizmatika – mokslas apie monetas / 13

Mokslininkų pagalbininkai / 14

Ankstyvųjų tautų pinigai / 16

II. Archajiškų pinigų įvairovė / 16

Rieduliai ir kriauklės / 16

Nuo *kauri* vėrinų iki druskos plytų / 17

Kakavos pupelės / 18

III. Bronziniai liejiniai / 18

Daiktų imitacijos / 18

Senovės Kinijos monetos / 19

Kodėl kinų monetose neprisijungė auksas? / 20

IV. Aukso ir sidabro lydiniai / 20

V. Populiariausios monetos – arabiškos / 22

Bemonetis laikotarpis / 22

Europos monetų kilmė / 23

VI. Kur atsirado pirmosios monetos? / 23

VII. Ankstyvosios pinigų sistemos / 24

VIII. Senovės Graikijos monetos / 25

IX. Senovės Romos monetos / 27

Realistinių portretų galerija / 28

Nuo alegorijų iki krikščionybės simbolių / 29

Biblinė numizmatika / 31

X. Antikos laikų auksinės monetos / 32

XI. Pinigų etalonai – sidabrinės monetos / 34

XII. Auksas, monetos ir jų pavadinimų kilmė / 35

XIII. Kaip sužinoti, kada nukalta moneta? / 37

Monetų legendos – ne pasakos / 38

Monetų kalyklos ženklai / 39

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pinigai / 40

XIV. Ankstyvoji pinigų sistema / 40

XV. Iš kur senovės lietuviai gavo sidabro? / 41

XVI. Pirmieji sidabriniai pinigai / 41

Mažosios ir didžiosios lietuviškos kapos / 42

Lietuviškų kápų gamyba / 43

XVII. Kas lėmė lietuviškų monetų atsiradimą? / 44

XVIII. Monetos – informacijos šaltinis / 45

XIX. Kada ir kur pradėtos kaldinti lietuviškos monetos? / 47

Kaip atrodė Vladimiro Algirdaičio monetos? / 48

XX. Algirdo monetos / 49

PEČAT tipo monetų datavimas ir paplitimo arealas / 50

XXI. Jogailos monetos / 51

Skirgailos vasalinės monetos / 53

Monetos su krikščioniškais ir totoriškais elementais / 54

XXII. Kas kaldino denarus su *Gediminaičių stulpais* – Kęstutis ar Vytautas? / 56

XXIII. Vytauto Didžiojo pinigų reforma / 58

Naujo tipo monetos / 58

Vytauto dvidenariai / 59

Tradicijų tęsia / 60

XXIV. Kodėl ankstyvųjų lietuviškų monetų legendos rašytos kirilika? / 62

Monetos su kirilikos rašmenimis / 62

XXV. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pinigų sistemos reformatoriai / 65

Aleksandras / 65

1495 metų pinigų reforma / 65

Lietuviškų pusgraišių konkurencingumas / 66

Žygimantas Senasis / 66

Masinė pusgraišių emisija / 67

Pirmieji lietuviški grašiai / 68

Žygimantas Augustas / 68

Lietuviškų monetų novatorius / 69

- 1545–1547 metų monetos / 70
 1547 metų auksinė moneta / 71
 1562–1566 metų monetos / 73
 1564 metais kontrasignuotos monetos / 75
 Monetų legendos – nuo titulių iki satyros / 76
- XXVI. Stepono Batoro pinigų sistema / 78
 1580 metų pinigų reforma / 78
 Naujo tipo monetos – šilingai / 79
 Populiariausia moneta – trigrašis / 80
 Nuo smulkių iki auksinių monetų / 80
- XXVII. Zigmanto Vazos pinigų emisijos / 82
 Pirmosios monetos / 83
 Palengvintos monetos / 84
 Lietuviški pusantrakai – lenkiškų
 pusantrokų žaliava / 85
 Sidabrinės monetos beveik be sidabro / 86
 Auksiniai dukatai / 87
- XXVIII. Jono Kazimiero monetos / 88
 Sumažintos vertės monetos / 88
 Finansinė krizė / 89
 Didžioji infliacija / 90
 Variniai šilingai – boratinkos / 91
 Pilnavertės sidabrinės monetos / 92
 Infliacinis auksinas / 93
 Auksinės monetos – pusdukatis ir dukatas / 93
- XXIX. Paskutinės lietuviškos monetos / 94
 Šiaurės karo metais kaldintos monetos / 94
- XXX. Lietuviškų monetų kalyklos / 96
 Monetų kalyklos darbuotojai / 97
- XXXI. Kaip atskirti lietuviškas monetas? / 99
 Ką skelbia lietuviškų monetų legendos? / 100
- XXXII. Heraldiniai simboliai lietuviškose monetose / 101
 Vytis – valdovo atvaizdas / 101
 Dvigubas kryžius / 103
 Gediminaičių stulpai / 104
 Kiti heraldiniai ženklai / 105
- XXXIII. Pinigų lobiai / 106
 Svetimų kraštų monetų lobiai / 107
 Romos monetos / 107
 Arabų monetos / 109
- Sidabro lydinių lobiai / 109
 Mažosios kapos / 110
 Didžiosios kapos / 111
 Ankstyvųjų lietuviškų monetų lobiai / 112
 XV–XVII amžių sidabrinų monetų lobiai / 114
 XV–XVII amžių auksinių monetų lobiai / 116
 Lobis lobiui nelygu / 117
 Lobių saugyklos / 120
- Popieriniai pinigai / 122**
- XXXIV. Popierinių pinigų atsiradimas / 122
 Popieriniai lakštai / 122
- XXXV. Europietiški banknotai / 123
- XXXVI. Kas lėmė banknotų įsigalėjimą? / 124
- XXXVII. Ar popieriniai pinigai patikimi? / 125
 Kodėl karo metais didėja banknotų
 nominalai? / 125
 Vietiniai pinigai / 126
 Laikinieji pinigai / 127
- XXXVIII. Kaip pinigų veikia ekonominė krizė? / 129
- XXXIX. Banknotų apsauga / 130
- Pinigų įvairovė Lietuvoje okupacijų metais / 132**
- XL. 1794 metų sukilimo pinigai / 132
- XLI. Rusijos monetos ir banknotai / 133
- XLII. 1830–1831 metų sukilimo pinigai / 134
- XLIII. Rusijos okupaciniai pinigai / 135
- XLIV. Pirmojo pasaulinio karo pinigai / 136
 Vokiški ostrubliai ir ostmarkės / 136
 Sunkmečio, arba bėdos, pinigai / 138
 Mažosios Lietuvos notgeldai / 139
- XLV. Nepriklausomybės kovų metais naudoti
 pinigai / 141
 Sovietų Rusijos pinigai / 142
 Vilniaus krašto pinigai / 143
 Klaipėdos krašto pinigai / 145

Lietuvos Respublikos pinigų sistema / 146

- XLVI. Kodėl Lietuva nėjo Latvijos ir Estijos keliu? / 146
- XLVII. Pirmoji lietuviškų pinigų laida / 148
 - Laikinieji banknotai / 149
 - Nuolatiniai pinigai / 150
 - Lietuviškų monetų kalyba / 151
- XLVIII. Banknotų apsaugos priemonės / 153
- XLIX. Antroji banknotų laida / 153
 - Geros kokybės ir stabilaus kurso pinigai / 154
 - I. Neišeistas jubiliejinis banknotas / 155
 - II. Kauno monetų kalykla / 156
 - III. Nenukalta auksinė moneta / 158
 - IIII. Litas Antrojo pasaulinio karo išvakarėse / 159

Sovietų Sąjungos ir Vokietijos okupaciniai pinigai / 160

- LIV. Antrojo pasaulinio karo grėsmė / 160
- LV. Sovietų Sąjungos primesti pinigai / 161
- LVI. Vokietijos okupacinės reichsmarkės / 162
- LVII. Koncentracijos ir pabėgėlių stovyklų pinigai / 163
 - Pabėgėlių stovyklų pinigai / 163
 - Lagerių ir koncentracijos stovyklų pinigai / 164
- LVIII. Sovietų Sąjungos okupaciniai rubliai / 165

Atsikūrusios Lietuvos Respublikos pinigai / 168

- LIX. Neišeistas litas / 169
- LX. Kodėl ne litas, o talonas? / 169
- LXI. Lito įvedimas / 172
 - 1991 metų laidos litų banknotai / 173
 - 1993 ir 1994 metų laidos litų banknotai / 174
- LXII. Į apyvartą neišeisti litų banknotai / 176
- LXIII. Kursuojantys ir iš apyvartos išimti litų banknotai / 177
- LXIV. Lietuvos Respublikos apyvartinės monetos / 178

1991 metų laidos centai / 179

1991 metų laidos litai / 180

1997 ir 1998 metų naujos laidos monetos / 180

LXV. Proginės monetos / 182

Apyvartinės monetos / 182

Kolekcinės monetos / 183

Vario ir nikelio monetos / 183

Sidabro monetos / 184

Tarptautinės kolekcinės monetos / 188

Aukso monetos / 189

Proginų monetų tarptautinis pripažinimas / 191

LXVI. Ar Lietuvos valiuta taps euras? / 192

Euro banknotai ir monetos / 193

Proginės euro monetos / 195

Lietuviškų euro monetų projektai / 196

Žvilgsnis į ateitį... / 199

Sutrumpinimai ir santrumpos / 200

Literatūra / 201

Iliustracijų autoriai / 202

Iliustracijų šaltiniai / 202

Sajauskas, Stanislovas

Sa79 Pinigų istorija / Stanislovas Sajauskas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2011. – 204 p.: ilustr., lent., žml. – (Lietuva: knygų serija)
ISBN 978-5-420-01697-8

Knygoje *Pinigų istorija* trumpai pristatoma bendra pinigų atsiradimo istorija (rašoma apie ankstyvuosius pinigus, jų archajiškas formas, monetų atsiradimą, popierinius pinigus ir jų įvairovę). Pasakojama apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės monetas, jų kaldinimą, kursą, sudėtį ir formą, pateikiama žinių apie kalyklas ir monetas kaldinčius valdovus. Išsamiai aprašomos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, Lietuvos Respublikos (1918–1940 m.), okupacinių laikotarpių ir atsikūrusios Lietuvos (nuo 1990 m.) pinigų sistemos, aptariami pinigų lobiai ir proginės monetos. Knygos pabaigoje supažindinama su Europos Sąjungos pinigais – eurai. Knyga gausiai iliustruota pinigų pavyzdžiais.

Skiriama mokiniams, studentams, mokytojams ir kitiems skaitytojams, kurie domisi pinigų istorija.

UDK 336.7(474.5)(091)

Stanislovas Sajauskas

Knygų serija *Lietuva*

Pinigų istorija

Dailininkas *Albertas Broga*

Knygą parengė *Laimutė Ruplytė*

Ilustracijos rengė *Dalia Toliušienė*

Zemėlapis rengė *Grazina Pariokienė*

Kompiuteriškai sukurė *Rita Šižytė*

Teksto redaktorė *Elvyra Volkienė*

Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras,
L. Asanavičiūnės g. 23, LT-04315 Vilnius, Lietuva, www.melc.lt
Spausdė STANDARTŲ SPAUSTUVĖ, S. Dariaus ir S. Gireno g. 39
LT-02189 Vilnius, Lietuva

